

OVĚŘOVÁNÍ INFORMACÍ A UMĚLÁ INTELIGENCE

Metodické náměty na výukové aktivity

Žáci se v hodině naučí rozpoznat důvěryhodné zdroje informací, vyzkouší si ověřování informací na internetu a vyzkoušejí si ověřování informací pomocí umělé inteligence. Ukážou si, že podobné nástroje slouží k vytváření textů, a ne k poskytování správných a korektních informací.

Klíčová slova: dezinformace; fake news; falešný obsah; konspirační teorie; hoaxy; motivace k šíření falešného obsahu

Průřezová témata: mediální výchova

Doporučený věk: 12+

Délka: 45 minut

Pomůcky: pracovní list pro žáky, papír, psací potřeby, mobil, tablet nebo jiné zařízení s přístupem k internetu, přístup k některému z nástrojů generativní umělé inteligence (Chat GPT, Google Bard, BingChat)

Průběh hodiny

Hodinu zahájíme tím, že si s dětmi vysvětlíme, jak vyhledávat a ověřovat informace na internetu.

- Ukážeme si, jak si ověřit tento výrok: „Nejrychlejší vlak na světě najdeme v Evropě, je to francouzské TGV!“
- Do vyhledávače (doporučujeme používat Google) zadáme klíčová slova: „nejrychlejší vlak na světě.“
- První článek, který by se nám měl objevit, je článek z webu zdopravy.cz, který píše, že nejrychlejším vlakem je Maglev jezdící v zemích východní Asie. Rozklikneme si článek a vyhodnotíme, jestli je web zdopravy.cz důvěryhodným webem. Je, protože je text psaný bez manipulací, na webu jsou dostupné informace

o redakci a jedná se o uznávaný web, který se na téma dopravy zaměřuje. Pro kontrolu můžeme ještě zapojit aplikaci Verifée, který vyhodnocuje kvalitu a důvěryhodnost článků.

- Více zdrojů víc ví a je dobré si informace ověřovat z více nezávislých zdrojů. Podíváme se, jaké další weby o tomhle tématu píšou. Podobnou informaci najdeme na Seznam zprávách (důvěryhodný zpravodajský server) i na Wikipedii, která navíc uvádí i rekordy vysokorychlostních vlaků. Najdeme tu taky, že TGV bylo nejrychlejší naposledy v roce 1990.

Následně rozdáme do dvojic pracovní listy s výroky. Žáci pracují s telefonem, mají za úkol jednotlivé výroky ověřit a taky napsat, jaká klíčová slova zadali do vyhledávače a z jakých zdrojů si informace ověřili. Následně si úkol společně zkontrolujeme. Při kontrole se zaměříme na zjištění, jaké zdroje žáci při řešení používali a proč je vyhodnotili jako důvěryhodné zdroje.

Následně si zapneme některý z volně dostupných nástrojů generativní umělé inteligence, například ChatGPT, Google Bard nebo BingChat. Pro použití ChatGPT je potřeba si založit na ChatGPT účet, Google Bard je dostupný přes účet Google a Bing Chat lze spustit v prohlížeči Microsoft Edge. Doporučujeme používat ChatGPT, protože jde o nejpoužívanější volně dostupný nástroj umělé inteligence. Do aplikace zadáme otázku: „Jaký je nejrychlejší vlak na světě?“ Odpověď aplikace porovnáme s tím, co jsme si o nejrychleším vlaku na světě zjistili na začátku hodiny a zjistíme, jestli nám nástroje generativní umělé inteligence dávají správné odpovědi.

Třída pak vypracuje druhý úkol v pracovním listu, kde mají za úkol zeptat se na téma některého z nástrojů umělé inteligence a ověřit, jestli dostali správné informace. **Je potřeba zdůraznit, že generativní umělá inteligence má za úkol psát texty, ne poskytovat správné odpovědi na otázky.** Proto si může vymýšlet a poskytovat nepravdivé informace.

Poté, co třída dokončí druhý úkol, si ho společně zkontrolujeme a vyhodnotíme. Pak shrneme, co jsme se naučili. Je potřeba zdůraznit, jak se ověřují informace, jak poznat důvěryhodné zdroje, proč je důležité ověřit si informace z více zdrojů a taky, že nástroje umělé inteligence nejde používat k ověřování informací.

Poznámka: Výroky a informace v pracovních listech si doporučujeme vyhledat při přípravě na hodinu.

Úkol 1

Ověřte výroky a napište, jaká klíčová slova jste při hledání použili a z jakých zdrojů jste vycházeli.

Výrok 1: Stoletá válka netrvala sto let!

- ▶ Pravda nebo lež (zakroužkuj správné)
- ▶ Klíčová slova:
- ▶ Zdroje:
 - 1)
 - 2)

Výrok 2: Podle amerického soudu v Kalifornii jsou čmeláci ve skutečnosti ryby.

- ▶ Pravda nebo lež (zakroužkuj správné)
- ▶ Klíčová slova:
- ▶ Zdroje:
 - 1)
 - 2)

Výrok 3: Nespotřebované mléko výrobci stáhnou z prodejen, převaří ho a vrátí do prodeje. Můžete si tak koupit několik let staré mléko.

- ▶ Pravda nebo lež (zakroužkuj správné)
- ▶ Klíčová slova:
- ▶ Zdroje:
 - 1)
 - 2)

Úkol 2

Zkuste si výroky z předchozího úkolu ověřit pomocí umělé inteligence. Zjistěte, jestli Vám umělá inteligence odpověděla správně.

Výrok 1: Umělá inteligence odpověděla správně/špatně (zakroužkuj správné)

▶ Jakou udělala chybu?

Výrok 2: Umělá inteligence odpověděla správně/špatně (zakroužkuj správné)

▶ Jakou udělala chybu?

Výrok 3: Umělá inteligence odpověděla správně/špatně (zakroužkuj správné)

▶ Jakou udělala chybu?

Doplnění tématu pro učitele:

Vyhledávání a ověřování informací

Pro ověřování informací na internetu je důležitých několik věcí. První je výběr internetového prohlížeče a práce s ním. Druhá je použití klíčových slov. Klíčová slova jsou nejdůležitější slova z výroku, která hledáme. To, co chceme, aby nám vyhledávač našel. Pomocí vhodného výběru nás povede k vyhledání správných výsledků. Za třetí musíme umět poznat důvěryhodný zdroj. Nikde nenajdeme kompletní a vyčerpávající seznam důvěryhodných zdrojů. Musíme se proto naučit důvěryhodné zdroje sami poznávat.

Jak poznat důvěryhodný zdroj?

Můžeme se zaměřit na tyto znaky:

➤ Zdroj informací

Od koho informace pocházejí? Je to akademická instituce, renomované médium s kvalitními novináři, vědecký časopis nebo odborník ve svém oboru? Ty všechny můžeme považovat za důvěryhodné zdroje. Sama kvalita zdroje ale nestačí – mohli bychom se dopustit argumentačního faulu (apelu na autoritu) nebo si nevšimnout jiného nedostatku, který takové zdroje můžou mít.

➤ Fakta nebo názory?

Důvěryhodné zdroje prezentují fakta podložená důkazy, na které zpravidla odkazují, nebo jsou jinak snadno dohledatelné. Pokud se u zdroje setkáme se směřováním subjektivních názorů a faktů, nebo pokud zdroj vydává své názory za fakta, značně to snižuje jejich důvěryhodnost.

➤ Aspoň dva zdroje!!!

Pokud informaci potvrdí aspoň dva, ideálně víc zdrojů, dá se jí důvěřovat. Je ale dobré, aby zdroje byly na sobě nezávislé – neodkazovaly na sebe vzájemně, ale s informacemi přicházeli samostatně.

➤ Kvalita prezentace

Důvěryhodné zdroje zpravidla „vypadají důvěryhodně,“ jsou přehledně strukturované a nenajdeme v nich překlepy nebo pravopisné chyby. Nepoužívají manipulativní techniky jako clickbaity nebo argumentační fauly.

➤ Odkazy a citace

Důvěryhodné zdroje kvalitně a podrobně odkazují na zdroje, ze kterých informace získaly. Umožňují nám, abychom poskytnuté informace sami ověřili.

➤ Objektivita

Důvěryhodné zdroje se snaží informace prezentovat objektivně, bez předsudků a zaujatosti. Pokud zastávají konkrétní názor, předem na to upozorní.

➤ Historie a renomé

Zdroje, které dlouhodobě poskytují kvalitní a důvěryhodné informace, mají vybudované jméno a je tak větší šance, že poskytované informace budou kvalitní. Nejde ale slepě spoléhat na dobré jméno zdroje a bez dalšího informacím uvěřit.

Nástroje generativní umělé inteligence

Generativní umělá inteligence je typ umělé inteligence, která na základě existujících dat umí vytvářet nová, dosud neexistující data. Pomáhá nám tak vytvářet nový obsah, texty, obrázky i videa. Modely generativní umělé inteligence se učí z existujících dat a na základě pravděpodobnosti vytvářejí nový obsah. Proč ji nejde používat k ověření informací? Protože jejím hlavním úkolem je generovat nové informace, ne ověřovat ty stávající. I proto někdy dělá chyby. Na to, jestli se generativní AI dá používat k ověřování informací, se můžete zeptat i některého z volně dostupných nástrojů generativní AI. Například ChatGPT vám odpoví:

Otázka: Je možné využívat generativní AI k ověřování informací?

Odpověď: Generativní AI má určitý potenciál pro ověřování informací, ale primárně není pro tenhle úkol určená. Její hlavní schopnost je vytváření obsahu na základě vzorů v datech, což se dá použít spíše k vytváření nových informací, ne k ověřování těch existujících.

Existují nicméně způsoby, jak by generativní AI mohla být do procesu ověřování informací zapojená. Například:

- Generování falešného obsahu pro testování: Generativní AI by se mohla dát použít k vytvoření falešného obsahu, na kterém by se následně testovaly algoritmy a techniky pro odhalování falšovaných informací.
- Vytváření simulací nebo testovacích sad: Generativní AI by mohla vytvářet simulace situací, pro testování reakcí na různé scénáře.
- Vytváření nástrojů pro detekci falešných informací: Generativní AI by bylo možné použít k vytvoření algoritmů pomáhajících detekovat anomálie nebo nesrovnalosti v datech, což by mohlo pomoci v identifikaci potenciálně falešných informací.

I přesto, že generativní AI není primárně navržena pro ověřování informací, může být využita jako součást širšího spektra nástrojů a metod pro zkoumání autenticity a spolehlivosti informací. V každém případě je důležité, aby byly výsledky z generativní AI interpretovány a analyzovány s ohledem na kontext a další důkazy, aby bylo možné přesněji určit jejich relevanci a spolehlivost.

Materiály připravila Tina Mizerová z [Fakescape, z. s.](#)

Aktualizace 29. 12. 2023.

